

ՄԱՏՅՆԱԽՈՍԱԿԱՆ

Մեարոյ 'Կուպարեան, Բառարան Ֆրանսերէնէ Հայ-աշխարհիկ, 'Նմայշ, Գ.Պոլիս, Տպար. Գ. Պաղտատեան, 1889:

Բառարան լնդգիրեն, Հայերեն, Տաճկերէն, Գ.Պոլիս, 1889:

Խաբարութիւն վերոյիշեալ երկու հրատարակելու բառարաններու առաջին թերթերն իրենց հնդկականներէն ընդունեցաւ շնորհակալութեամբ: Ասոնց ներքին արժանաւորութեան մասին ոչինչ կարող ենք առ այժմ ըսել, քանի որ առաջին թերթն միայն ունիւցէ մեր առջեւ:

Մ. 'Կուպարեանի Գաղ. — Հայերէն Բառարանին առաջին թերթն հրատարակեալ է իբր "Նմայշ" ծառակ մը տարւոյ համար եւ հրատարակու բաժանորդագրութեան, որ արդէն բացուած է: Բառարանի գիրքն է ութածալ, երկիւղեան, իւրաքանչիւր էջն 48 տող: "Հնդկականին շնորհն եղած է քիչ ծառակ մէջ թրքան հնար է շատ բան ամփոփել" ըստ թերթին հետ դիւրատարութիւն եւ համեմատական աժողութիւն ըլլալիցն չափաւ համար, Բաժանորդութեան գինն է 1 Գարդուկան ոսկի, իսկ հրատարակմանն ետեւ' 30 Ֆր.: Ընդհանրապէս բառարաններու տպագրութիւնն միշտ մեծամեծ ծախքեր պահանջելուն պէտք է ազգայինքն ի մասնաւորի այն բառարանի բաժանորդ գրուելով՝ դիւրացնել մարդը գործոյն հրատարակութեան Բաժանորդագրութեան համար գիտելու է հնդկականին հարցին՝ ի Զմիւռնիս:

Անդրերէն — Հայերէն — Տաճկերէն բառարանն ուղարկեալ ութածալ է, երկիւղեան, իւրաքանչիւր էջն 40 տող, եւ որչափ դիտենք՝ տպագրութիւնն յառաջ կ'երթայ: Բաժանորդութեան գինն է՝ 35 ղըշ. տպագրութեան վերջնաւորն ետեւ' 50 ղըշ.: Բաժանորդագրութեան համար գիտելու է Մ. Գ. Միտսեան, Կ.Պոլիս, Ամերիկեան խան:

ԹԳՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՐԱՆ — ՀԱՅԿԱՆԻՔԻ ՆԱԳՈՐԻՆ ԵՐԱՆՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Կերաւ, 2 Մայիս, 1889:

Ստացէ՛ք է՝ Հայք ի Մոլտաւիա եւ ի Լեհաստան ի սկզբանէ գաղթականութեան իրենց շնորհակալ ազգաց լեզուն ալ կը գործածէին, սակայն ամենեւին չենք երկրպիտ' թէ իրենց սովորական եւ մայրենի հայերէն լեզուն. զայն կը գործածէին պաշտոնական ամէն գործողութեանց եւ հասարակ տնային ու առեւտրական կենաց մէջ: Այս լեզուն պահպանու Նաեւ Գրանտիւրանիս

անցնելէն ետեւ երկայն ատեն: Ասոր ամենեւին վկայ են ձեռուրնիս եղած ու այն ժամանակէն մնացած եւ մինչեւ դարուս սկիզբն անընդհատ գործածութեան մէջ եղող ամէն պաշտոնական գրութիւնք, ծանուցմունք, զատաստականան գործողութիւնք, յայտարարութիւնք եւ այլն: Սակայն ինչպէս յայտնի է՝ այն ամէն ատենական վճիռք, որ բարձրագոյն իշխանութեան մ'առջեւ ելելու էին, հարկ էր լատիներէն գործելու, եւ վերնագոյն ատենին առջեւ հանելով՝ անոնց հաստատութիւն խնդրել: Սկզբնադիրը իմ մասը միշտ հայերէն:

Եթէ պաշտոնական գրութիւնք հայերէն կ'ըլլային, շատ բնական է ներթադրել՝ որ եւս առաւել հայերէն ըլլալու էին այն հրապարակական յիշատակարաններ, որոնք պարզապէս են միայն ազգայնոց վերաբերեալ գործող յայտարար էին: Եթէ թէոքուպոլսոյ հին ջրմուղներուն յիշատակարանները հայերէն էին, կրնանք ապահովապէս ներթադրել որ ուրիշ տեղերու յիշատակարաններն ալ հայերէն պիտի ըլլան, ոչ միայն ի խրմը, ի Մոլտաւիա, ի Լեհաստան, այլ նաեւ ի Գրանտիւրանիս:

Թէ վերջոյն ամէն հայաբնակ քաղաքացը մէջ կան եւ ինչ տեսակ հայատառ յիշատակարաններ, ինծի գեւ ծանօթ չեն: Եթէ չկան, անշուշտ ժամանակին ակունքները — նաեւ անհոգութիւնը, ազիտութիւնն եւ զանոնք անպէտ համարելը — փճացուցած են: Բայց Հայաքաղաքիս մէջ, որ Գրանտիւրանիոյ գաղթականութեան գլխաւոր քաղաքաց վերինն է, վասն զի Հայք խմբովին ամենէն վերին հոս տեղաւորուեցան, կամ թէ ըսենք՝ իրենց պանդխտութեան ճամբուն մէջ մինչեւ հոս հասան, գեւ կենդանու կեցած են յիշատակարաններ, որոնք թէպէտ ոչ երեւելի պատմական դէպքեր կը բովանդակեն, եւ ոչ ալ արտաքին մեծ ճարտարութեան ապացոյց են. սակայն յիշատակարաններ են եւ մեծ յարգելի, վասն զի մեր առջեւ կը դնեն ու մեզի կը յիշեցնեն ակէ իբր 150 տարի յառաջ պատահած ազգային դէպքերն:

Չասոյն՝ իրենց հնուութեան կարգաւ դնենք մեր ընթերցողաց առջեւ:

Առաջին հրապարակական ազգային յիշատակարանն, որ գեւ կանդուս է մնացած, է քաղաքին հիմնադրութեան գրութիւն 50 տարի ետքն, այսինքն 1724ին թատորեան երկու եղբարց շէնած Աւետման Ս. Աստուածածնի Եկեղեցոյն ճակտին վրայ: Ասոր մէջ մասը լատիներէն է, մէկը՝ հայերէն, այսպէս: